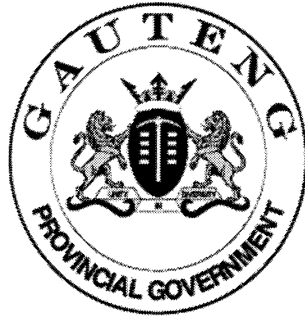

**SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN**

**OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER**

2004

**TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZEDZA
GIREIDI YA NTHA**

(Bammbiri la u ranga)

HG

933-1/1

5 pages

TSHIVENDA SECOND LANG HG: Paper 1

933 1 1

HG

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

MUHASHO WA PFUNZO WA GAUTENG

MULINGO WA TSHITIFIKHEITI TSHA MATIRIKI

TSHIVENDA LUAMBO LWA ENGEDZEDZA
GIREIDI YA NTHA
(Bammbiri la u ranga)

TSHIFHINGA: Awara 2

MARAGA: 80

PFESSESANI:

- Bammbiri ili li na khethekanyo dza A, B na C.
- Mbudziso dzothothe dzi fhindulwe nga Tshivenda.
- Fhindulani mbudziso dzothothe.

KHETHEKANYO YA A

THOLOKANYONDIVHO

MBUDZISO 1

Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no do tevhela:

Matevhutevhu mafhungo a tshikolo o vha a sa a dzhieli thohoni. O vha a tshi di khuthadza nga la uri pfunzo i tou anda muthu. Vhanwe vha tshi difunga kha mushumo wa tshikolo ene khae lo vha li tshi tou vha la maladze. Nahone ene o vha a tshi ri a nga si twe o govhela bugu divha lothe. O vha a tshi ri thoho yawe i ya rema nahone bugu dzi a pengisa. Tshawe ho vha hu u wana lone gumba arali ho nwaliwa thesite. Vhadededzi vho vha vha tshi vho tou zwi divha uri a sa wana gumba ndi nge a vha a tshi khou nwala zwa muwe. Kha u tswela o vha a tshi bvâ phanda. O vha a tshi dikhodela u vha na lone gunwe. Linwe divha o seisa vhatu nge a ri Mudzimu ha fhi nga tshanda. Khonani yawe Mutondi o lingedza u mu eletshedza fhedzi a konyolela matanda ndevheni. O fhedza o tou zwi thupha.

Matevhutevhu o litsha tshikolo e kha gireidi ya vhusumbe. O vha e ene muhulwane kilasini iyo vhunga thanga yawe yo vha yo no mu siya. Kilasi yawe o vha a tshi dzula o i thavehela tshibudzana nga dzone phindulo dzawe.

O ri u litsha tshikolo ndila yawe ya livha makhuwani a tamana na vhatu vha fanaho nae. Vha thoma u tswa dzigoloi dza vhatu. Vhatu vhanzhi vho vha vha tshi tou vha divha mishumo yavho fhedzi vho vha vha sa funi u pota mapholisani nga dzone nyofho. Vhathanga avha u vhulaya muthu zwo vha zwi sa kondi khavho.

Linwe divha vhe kha yenei mishumo yavho mathina midzimu yavho i do vha lata. Mapholisa a vha o wa.

Kha khonani nna dze a vha e na dzo ho tshila ene. Vhariwe vho lovha nga u thuntshiwa nga mapholisa nge vha lingedza u a thuntsha.

Mutondi o fhedza o vha mudededzi. Naho khonani yawe yo fariwa Mutondi o di ya u mu vhona hanengei dzhele. Matevhutevhu o gwevhiwa minwaha ya fumi e dzhele. Duvha la tshigwevho o lila sa nwana muthannga a tshi humbula nyeletshedzo dzothe dze a si dzi thetshesela. O fhedza o tenda uri ngoho vhuvemvhu a vhu vhuwedzi.

Vhakale iteli a vho ngo zwifha vha tshi ri ngavhe ndi nwana wa murahu. Matevhutevhu u disola hawe zwithu zwo no tshinyala a zwo ngo mu thusa nga tshithu. Muthannga wa vhathu o wana a sa tsha divha uri a dzhie mini a vhee mini. Tshivenda tshone tshi ri mmbwa ya la inwe a i noni. Matevhutevhu ene o zwi vhona u ri tshigwevho tsho mu tea.

Matevhutevhu musi e dzhele o humbula uri ndi khwine a tshi guda mishumo ya zwanda vhunga a si fho tshikolo tsho mu kunda. Ndi afho he a do guda mishumo yo fhambanaho. Mishumo iyi ya zwanda o vha a tshi i kona nga maanda. O fhedza a tshi vho tou gudusi na vhanwe. Vhudipfari hawe khathihi na mishumo ye a vha a tshi ita hengei dzhele zwo nu itisa u ri tshigwevho tshawe tshi fhungudziwe. Ho ngo tsha fhedza minwaha ila ya fumi yothe e dzhele. O ri u bva dzhele Matevhutevhu a tou ri ndo lata nowa na danda. Vhathu vne vha vha vha tshi mu divha kale vho wana vha sa tendi uri ndi ene. Vhathu vha a shanduka. Matevhutevhu o bva dzhele o no vha mutendi. Maitele othe a kale o a lata. Mishumo ila ya zwanda ye a i gudela zwila e dzhele o vha a tshi shuma yone. Mutondi ndi ene muthu we a mu thusa a mu wanela mushumo wa u lugisa zwo tshinyalaho na u kunakisa tshikoloni tshe a vha a tshi shuma khatsho. Mutondi ene o vha o no vha thoho ya tshikolo.

- 1.1 Nani mafhungo aya thoho. (2)
- 1.2 Nwalani thalutshedzo dza maipfi o swifhadzwaho. (10)
- 1.3 Bulani swithu zwiraru zwe Matevhutevhu a zwi bula zwe zwa mu itisa uri a si takalele tshikolo. (6)
- 1.4 Ndi zwifhio zwe Matevhutevhu a vha a tshi zwi konesa? (1)
- 1.5 Matevhutevhu o litsha tshikolo e kha gireidi ifhio? (1)
- 1.6 O ri u litsha tshikolo a ya ngafhi? (1)
- 1.7 Ndi ufhio mushumo we a vha a tshi u ita musi e henefho? (1)
- 1.8 Mutondi o fhedza u gudela mini? (2)
- 1.9 Mutondi o vha e thama de ya Matevhutevhu? Tikedzani phindulo yanu. (4)
- 1.10 Matevhutevhu o fhedza o guda mini kha vthushilo hawe? (2)
- 1.11 Matevhutevhu o gwevhiwa minwaha mingana dzhele? (1)
- 1.12 Matevhutevhu o vha e muthu wa vhubva tikedzani muhumbulo uyu nga mbuno mbili dzi bvaho mafhungoni aya. (2)
- 1.13 Ndi ngani vhathu vho vha vha tshi ofha Matevhutevhu na thama dzawe? (1)
- 1.14 Vhadededzi vho vha vha tshi mu divhela zwifhio Matevhutevhu? (1)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA A: [35]

Vulani phanda

KHETHEKANYO YA B

SAMARI

MBUDZISO 2

Vhalani mafhungo a tevhelaho ni **nḐwale samari yao**. Samari yaḥu i vhe na maipfi a furathi:

Hu tshi pfi dzina li tevhela muthu hu ambawi zwenezwi. Ndiliseni ndi musidzana wa mikhwa ya vhuḑi a dovha a talifha. Kilasini yawe ho vha hu si na a sendelaho tsini nae nga u divha. O vha a tshi phasa therḑ dzawe dzothē nga naledzi. Thaidzo yawe ho vha hone vhushai ḥe a vha a tshi la hone a ambara hone.

Zwiambaro zwawe zwo vha zwi zwa a gabulelwa. Arali nda ri o vha a tshi divha munukho wa tshiambaro tshi swa ndi ḑo vha ndi tshi zwifha. Tshikolo tshone o vha a tshi tshi funa nga mbilu yawe yothe.

Gireidi ya vhufumi o i phasa nga naledzi nahone o fhira vhagudiswa vha phurovintshi yothe. Arali hu songo vha vhathu vha muvhuso vhe vha mu fha bazari o vha o salelwa nga u yo toda mushumo.

O fhedza o yo gudela vhudokotela yunivesithi ya Medunsa. O ri u fhedza pfunzo dzawe a wana mushumo sidadela tsha Johannesburg.

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA B: [10]

KHETHEKANYO YA C

MBUDZISO 3

Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane uri ni **ḑo kona u fhindula** mbudziso dzi no ḑo tevhela:

Vhutshilo ha makhuwani ndi honuvhu ha u phephana na lufu duvha lothe. Mafhelo a vhege a amba u fhelekedza vha yaho muditshete. Vhabebi ndi vhone vha khou vhulungaho vhana vhavho vhunga hu yone thanga thukhu i khou lovhaho. Mbulungo dzo shanduka munyanya. Hu a liwa ha nḐwiwa. Zwiambaro zwa fesheni zwi vhone hone. Ndi hone lo sina midzi. Vhege i daho ndi zwezwo. A hu na a no bva mulomo u itela hone u kaidza. Zwithu zwa hone zwi nga zwi khou itwa nga vhathu vho fhiraho dzi tshi hanwa. Vhabebi vho tou fara ludongo nga hu fhisaho. Makhuwani vhutshilo ha vhuḑi a hu na nge ha anda u shuluwa ha malofha.

3.1 Shumisani ipfi THANGA li mafhungoni mararu o fhambananaho u sumbedza uri ni a divha zwo fhambananaho zwine la amba. (3)

3.2 Shumisani maambeke a tevhelaho mafhungoni a pfallaho:

- 3.2.1 u sina midzi
- 3.2.2 u bva mulomo
- 3.2.3 u fhira dzi tshi hanwa
- 3.2.4 u fara ludongo nga hu fhisaho
- 3.2.5 u shulula malofha

(5)

Vulani phanda

3.3 Neani mafhambanyi a maipfi a tevhelaho:

- 3.3.1 maffhelo
- 3.3.2 muvhi
- 3.3.3 thukhu
- 3.3.4 phepha
- 3.3.5 lovha

(5)
[13]

MBUDZISO 4

Vhalani mafhungo a tevhelaho ni kone u fhindula mbudziso dzi no ḑo tevhela:

Munyanyani wa Bavhuri ho vha ho ḑala vha kule na vha tsini. Ho swika na vha bvaho vhukalanga. Vha Hamakuya a ri tsha amba vhunga vho vha vha vhone fhedzi. Madukana a fhano o vha a tshi tou nga magalaha ngei namani. Maditoho a tshi nga a sa wela bodoni. Vhe vha wana zwiliwa zwavhudi ndi vhatompheḑi vhe vha dzheniswa ngei nduni. Adziambei o mbidza uri ri dzhene nduni nne nda **lamba**. Mathannga a hone lo vha li si lone **fedā**. U pfa hone zwo vha zwi sa vhalelwi khao. Adziambei ene nama ya hone o fhedza o vhuya nayo. Nne ndo ḑo thukhula **tshipida** tsha yo fhedzi a tho ngo tsha i ḑa nge nda vho i **fembedza** nda pfa i ya mbudzi.

- 4.1 Bulani madzina a mabulafhethu a re mafhungoni aya. (4)
- 4.2 Bulani madzina a o titilidzwaho a re mafhungoni aya. (4)
- 4.3 Neani mabulazwithihi a maipfi o swifhadzwaho. (5)
- 4.4 Shumisani maipfi a tevhelaho sa matanganyi e mafhungoni a pfalaho:
 - 4.4.1 vhunga
 - 4.4.2 fhedzi

(2)
[15]

MBUDZISO 5

Nwalulani mafhungo a tevhelaho a vhe kha luambo lwa khanedza.:

Ndi ḑo da ndi tshi vhuya tshikoloni. Ndi ni wane hayani uri ri ḑo kona u vhala rothe. Ni ndugisele zwa u ḑa. U vhala ndi zwithu zwavhudi. Uno nwaha ndi bva nga naledzi.

GUMOFULU ḐA KHETHEKANGO YA C:

(7)
[35]

GUMOFULU:

80